

Inkunabulai (knygos, išspausdintos iki 1500 metų gruodžio mėn. 31 dienos) yra vertingas šaltinis ne tiktai spausdinimo pradžiai tirti, bet ir unikalūs žmonijos kultūros ir civilizacijos raidos liudininkai. Spaudos išradimas, vienas žymiausių XV amžiaus laimėjimų, tapo galingu kultūrinio bendravimo įrankiu. Tai leido neregėtais greičiais plisti mokslo žinioms ir įvairioms šalims keistis sukurtais dvasinėmis vertybėmis.

Apytikriais duomenimis per nepilną XV šimtmečio antrąją pusę buvo išleista 38—40 tūkstančių knygų pavadinimų įvairiomis kalbomis 12—15 milijonų tiražu. Iš jų įvairiose šalyse iki mūsų dienų išliko apie pusė milijono inkunabulų.

Pradedant XVII amžiumi, pamažu atsirado spaudos istorijos mokslas apie spaudos pradžią, jos raidą, inkunabulų tyrinėjimą ir aprašymą — inkunabulistiką. Tačiau tik šiame amžiuje sudaromi Prancūzijos, Anglijos, VDR ir VFR, Italijos ir kitų šalių išsamūs inkunabulų katalogai. Įžymus inkunabulų tyrinėtojas Konradas Hebleris (1857—1946) 1904 metais pradėjo organizacinius tarptautinio suvestinio inkunabulų katalogo kūrimo darbus. Šio katalogo kūrimo centru tapo Vokiečių valstybinė biblioteka (Deutsche Staatsbibliothek) Berlyne. 1924 metais išleistas šio suvestinio inkunabulų katalogo (Gesamtkatalog der Wiegendrucke, sutrumpintai — GW) pirmasis tomas. Iki 1939 metų supėta išleisti GW 7 tomas, o 8-ojo tomo parengimą nutraukė karas — išspausdintas tik pirmas sąsiuvinis. Nutrauktam darbiui atgaivinti iniciatyvos ėmėsi ta pati Vokiečių valstybinė biblioteka Berlyne (VDR), kuri 1958 metais rugpjūčio 11—12 dienomis sukvietė socialistinių šalių inkunabulistikos konferenciją. Konferencijos dalyviai nutarė atkur-

ti prie šios bibliotekos GW redakciją ir ragino socialistines šalis tyrinėti, registruoti ir aprašyti savo inkunabulų rinkinius. Iš Čekoslovakijos, Vengrijos ir kitų socialistinių šalių buvo pakviesti specialistai talkininkauti GW redakcijai jos pradiniu veiklos laikotarpiu. GW, be plačios leidybinės ir informacinės veiklos, 1978 metais baigė išleisti aštuntąjį suvestinio inkunabulų katalogo tomą (5 sąsiuviniai).

1970 metais Vengrijos LR ir Lenkijos LR paruošė suvestinius savo inkunabulų rinkinių katalogus.

1979 m. lapkričio mėn. pabaigoje Vokiečių valstybinė biblioteka Berlyne sukvietė socialistinių ir Vakarų Europos šalių atstovus į Tarptautinę konferenciją inkunabulistikos klausimais, skirtą GW veiklos 75-mečiui pažymėti. Konferencijoje įvairių šalių atstovai (tarp jų ir šių eilučių autorius) vieningai ir didžiai įvertino reikšmingą GW vaidmenį ir nuveiktus darbus, kvietė visų šalių bibliotekas bendradarbiauti ir remti šį inkunabulistikos centrą, rengiant pasaulinės kultūrinės reikšmės veikalą — tarptautinį suvestinį inkunabulų katalogą.

Tarybų Sąjungos bibliotekose, muziejuose ir asmeniniuose rinkiniuose saugoma apie 11 tūkstančių inkunabulų. Šis skaičius apytikris — TSRS bibliotekų saugyklose dar daug nežinomų ir neišaiškintų inkunabulų. Net Leningrado viešoji Salytkovo-Sčedrino biblioteka ligi šiol neparengusi savo 5500 inkunabulų spausdinto katalogo.

Dėl tam tikrų istorinių aplinkybių iki revoliucinėje Rusijoje inkunabulų tyrinėjimai ir aprašymas prasidėjo daug vėliau negu kitose šalyse — tiktai šio amžiaus pradžioje. Po Spalio revoliucijos, ypač po antrojo pasaulinio karo, pasiekė rimti moksliniai darbai inkuna-

bulistikos klausimais (V. Liublinskis, N. Kiseliovas, B. Zdanevičius, N. Varnanec ir kt.), keletas bibliotekų Tarybų Sąjungoje paskelbė savo inkunabulų rinkinių katalogus. Parengtas TSRS V. Lenino valst. bibliotekos inkunabulų inventorius (1939)¹, savo inkunabulų katalogus išleido Lvovo universiteto (1958), Charkovo universiteto (1962), TSRS MA Leningrado (1963), Leningrado universiteto (1967), Saratovo universiteto (1970), Kazanės universiteto (1973), Ukrainos TSR MA mokslinė (1974), Užgorodo universiteto (1974) bibliotekos². 1975 metais išleistas Lietuvos TSR bibliotekų suvestinis inkunabulų katalogas³ ir paskelbtas 1975 metais TSRS MA Sibiro skyriaus Viešosios mokslinės-techninės bibliotekos inkunabulų aprašymas⁴.

TSRS V. Lenino valstybinės bibliotekos Retų knygų skyrius, kuriam pastaraisiais metais vadovauja žymus knygotyrininkas prof. E. Nemirovskis, tęsia 1939 metais N. Kiseliovo sudarytą V. Lenino bibliotekos „Inkunabulų inventorių“. 1977 metais šio skyriaus moksliniai bendradarbiai N. Čerkašina ir K. Bilenkaja išleido „Inventoriaus“ 2-ąją dalį — 1939—1976 metų papildymais⁵; 1979 metais — 3-ąją dalį — akad.

A. Markuševičiaus kolekciją⁶, ir tais pačiais metais — 4-ąją dalį — papildymais⁷.

Sitie V. Lenino bibliotekos paskelbti „Inkunabulų inventoriaus II—IV sąsiuviniai sudaro vadinamąją seriją „Материалы для сводного каталога инкунабулов, хранящихся в библиотеках СССР“. Į šią seriją gali būti įtraukti ir kitų TSRS bibliotekų inkunabulų katalogai. TSRS V. Lenino bibliotekos Retų knygų skyrius imasi iniciatyvos, kuriant Tarybų Sąjungos suvestinį inkunabulų katalogą, kas ypač sveikintina.

Ilgą laiką vyravo nuomonė, kad TSRS suvestinį inkunabulų katalogą bus įmanoma sudaryti tik tuomet, kai pasirodys Leningrado viešosios Saltieskovo-Ščedрино bibliotekos stambaus inkunabulų rinkinio spausdintas katalogas. Dabar manoma, kad Viešosios Saltieskovo-Ščedрино bibliotekos, panašiai kaip ir kitų dar nesutvarkytų šalies inkunabulų, rinkiniai turi būti aprašomi tuo pačiu metu, kai bus sudaromas TSRS suvestinis inkunabulų katalogas. Pavyzdžiui, šiuo metu parengtas spaudai Viešosios Saltieskovo-Ščedрино bibliotekos katalogas: „Antikos autoriai XV amžiaus leidiniuose“, Latvijos TSR MA Fundamentinės bibliotekos inkunabulų katalogas.

¹ Кислев Н. П. Инвентарь инкунабулов Всесоюзной библиотеки им. В. И. Ленина. Наличие на 1.1.1939. — М., 1939.

² Максименко Ф. Ф. Першодруки (Инкунабули) Наукової бібліотеки Львівського університету: Каталог. — Львів, 1958; Александрович Е. С. Инкунабулы Центральной научной библиотеки Харьковского университета: Каталог. — Харьков, 1962; Боброва Е. И. Каталог инкунабулов/Вступит. статья В. С. Люблинского, Е. И. Бобровой. — М.-Л., 1963 (АН СССР. Б-ка); Горфункель А. Х. Каталог инкунабулов. — Л., 1967 (Ленингр. ун-т им. А. А. Жданова. Науч. б-ка им. М. Горького); Гермашева Ф. В. Каталог инкунабулов Научной библиотеки Саратовского университета. — Саратов, 1970; Копосова Л. Н. Каталог инкунабулов Научной библиотеки им. Н. И. Лобачевского. — Казань, 1973 (Казанский ун-т В. И. Ульянова-Ленина); Зданевич Б. I. Каталог Инкунабул (упоряд. Г. I. Ломонос-Рівна). — Київ, 1974, (АН УРСР. Центр. наук. б-ка); Сак М. Инкунабули бібліотеки Ужгородського університету. — Ужгород, 1974.

³ Feigelmanas N. Lietuvos inkunabulai. — Vilnius, 1975.

⁴ Макарова Л. М. Инкунабулы сектора ГПНТБ СО АН СССР. — «Научные библиотеки Сибири и Дальнего Востока», 1975, вып. 19, с. 166—172.

⁵ Н. П. Черкашина и Биленькая К. Л. Инвентарь инкунабулов. Вып. 2. (Дополнения 1939—1976). — М., 1977 (Гос. б-ка СССР им. В. Ленина).

⁶ „ — „ Инвентарь инкунабулов. Вып. 3. (Коллекция А. И. Маркушевича). М., 1979.

⁷ — „ — Инвентарь инкунабулов. Вып. 4. (Дополнения). М., 1979.

1977 metais V. Lenino bibliotekos Retų knygų skyrius numatė parengiamojo ir organizacinio darbo gaires, kuriant suvestinį katalogą⁸. Šis skyrius turi didelę kapitalinės suvestinės bibliografijos rengimo patirtį. Pavyzdžiui, šiuo metu bibliotekos Retų knygų skyrius vadovauja tarptautinio kirilicos ir glagolicos šriftų senų knygų suvestinio katalogo sudarymui. 1979 metais jau pasirodė šio katalogo 1-asis sąsiuvinis, skirtas Krokuvos XV amžiaus 90-ųjų metų spaustuvininko Svaipolto Fiolio spaudos produkcijai⁹. Sąsiuvinį parengė Retų knygų skyriaus vedėjas profesorius J. L. Nemirovskis, kuris moksliskai ištyrinėjo seniausius slaviškus inkunabulus, pateikė visame pasaulyje išlikusių šių inkunabulų egzempliorių aprašymą.

Toliau pateikiame lentelę, kurioje atspindi TSRS bibliotekose, archyvuose ir muziejuose esančios inkunabulų kolekcijos, paskelbtos spausdintuose kataloguose¹⁰.

Eilės Nr.	Bibliotekos, archyvo, muziejaus pav.	Inkunabulų skaičius
1.	TSRS valst. V. Lenino biblioteka	1182
2.	TSRS Mokslų Akademijos biblioteka	814
3.	Ukrainos TSR Mokslų Akademijos Centr. mokslinė biblioteka	516
4.	Vilniaus V. Kapsuko universiteto Mokslinė biblioteka	311
5.	Leningrado A. Zdanovo universiteto M. Gorkio mokslinė biblioteka	96
6.	Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Centrinė biblioteka	63
7.	Latvijos TSR valstybinė biblioteka	61
8.	Lietuvos TSR valst. respublikinė biblioteka	51

Eilės Nr.	Bibliotekos, archyvo, muziejaus pav.	Inkunabulų skaičius
9.	Estijos TSR Mokslų Akademijos Mokslinė biblioteka	42
10.	Lvovo I. Franko universiteto Mokslinė biblioteka	40
11.	Ukrainos TSR Lvovo V. Stefaniko mokslinė biblioteka	39
12.	Odesos valst. mokslinė M. Gorkio biblioteka	35
13.	Užgorodo universiteto biblioteka	24
14.	Kauno A. Sniečkaus politechnikos instituto biblioteka	18
15.	Charkovo A. Gorkio universiteto Centrinė biblioteka	18
16.	Ukrainiečių meno muziejus (Lvovas)	15
17.	Kazanės V. Uljanovo-Lenino universiteto N. Lobačevskio mokslinė biblioteka	14
18.	Lietuvos TSR knygų rūmai	12
19.	Saratovo N. Cernyševskio universiteto A. Gorkio mokslinė biblioteka	10
20.	TSRS Mokslų Akademijos Sibiro skyriaus valst. viešoji mokslinė techninė biblioteka	9
21.	Ukrainos TSR valst. istorinio archyvo Lvovo filialas	5
22.	Kauno viešoji biblioteka	3
23.	Asmeninė Edm. Laucevičiaus biblioteka (Vilnius); šiuo metu: Lietuvos TSR dalės muziejus	3
24.	Lvovo valst. istorinis muziejus	1
25.	K. Juknevičienės asmeninė biblioteka (Vilnius)	1

Iš viso aprašyta TSR spausdintuose kataloguose 3384

Taigi du trečdaliai Tarybų Sąjungos inkunabulų neturi spausdintų katalogų: jie mokslui ne visiškai prieinami. TSRS suvestinis inkunabulų katalogo sukūri-

⁸ Cerkašina Natalja P. Inkunabelkatalogisierung in der Sowjetunion. — „Zentralblatt für Bibliothekswesen“, Leipzig, 1979, N 10, S. 488—491.

⁹ Описание старопечатных изданий кирилловского шрифта. Вып. I. Описание изданий типографии Швайпольта Фиоля/Составитель Е. Л. Немировский. — М., 1979.

¹⁰ Черкашина Н. П. и Бильская К. Л. Инвентарь инкунабулов. Вып. 4. — М., 1979 (Гос. 6-ка СССР им. В. И. Ленина), с. 79—80.

mas suteiktą galimybę tuos inkunabulus įtraukti į tarptautinę mokslinę apyvar-
tą, būtų tiesioginė pagalba Tarptauti-
niam inkunabulų katalogui (Gesamtka-
talog der Wiegendrucke).

Nors Lietuvos inkunabulų rinkiniai
jau aprašyti, tačiau atliktinos dar neži-

nomų, neišaiškintų inkunabulų paieškos,
ypač tarp defektuotų knygų.

Inkunabulai ne tik teikia labai turtin-
gą bibliografinę informaciją apie vidur-
amžius, apie pačią ankstyvąją spaudos
epochą ir jos raidą, bet ir padeda nu-
šviesti daugybę Lietuvos spaudos, bib-
liotekų ir kultūros istorijos problemų.